

Michel Gybels

HERODOTUS, VADER VAN DE GESCHIEDSCHRIJVING EN DE JOURNALISTIEK ?

Herodotus van Halicarnassus (ca. 480 – 420 v.C.) was een Griekse historiograaf die men in het westen vaak ziet als ‘de vader van de geschiedschrijving’. Hij staat vooral bekend voor zijn levenswerk *Historiën* waarmee hij de allereerste auteur is in onze westerse cultuur van wie een volledig werk bewaard is gebleven. Het geschrift getuigt van zijn universele belangstelling en is opgesteld in de literaire kunsttaal van Ionië.

De grootste verdienste van Herodotus als geschiedschrijver is dat hij zijn taak niet beperkte tot een louter genealogische of chronologische rangschikking van de vergaarde gegevens, maar deze in onderling verband heeft trachten te groeperen vanuit een algemeen gezichtspunt. Over zijn betrouwbaarheid ging ik aankloppen bij specialist Jona Lendering.

Willy Vanderzeypen

WILLEM VAN MOERBEKE, ONTDEKKER EN VERTALER VAN GRIEKSE MEESTERWERKEN

Met de Vlaamse dominicaan Willem van Moerbeke ontmoeten we opnieuw een uiterst werklustige geleerde en talenknobbel buiten categorie. Tijdens het hoogtepunt van de middeleeuwse wetenschap in het Westen van de 13de eeuw is hij zowat de voornaamste aanbrengrer van filosofische, geneeskundige en astronomische teksten uit de antieke Griekse cultuur. Zijn leven wijdde deze geestelijke volledig aan zijn geloof en de kerk hetgeen hij op dominicaanse wijze combineerde met de rede en studie waartoe hij anderen aanmoedigde. Vurig is zijn passie voor kennis van alles in de wereld der dingen en mensen.

Zijn hoofddoel: de westerse cultuur in contact brengen met antieke Griekse meesterwerken. Of Willem zo de kloof tussen de oosterse en de westerse christenheid wilde versmallen met een interculturele dialoog –onbekend maakt onbemind-, is een persoonlijke hypothese die evenwel perfect past in het verenigingsbeleid van de vele pausen waarvoor hij als vertrouweling werkte.

Zijn naam zal voor altijd verbonden zijn met Aristoteles waarvan hij een onbekende verhandeling ontdekte en tevens twintig teksten eigenninnig vertaalde. En natuurlijk met zijn ordegenoot en mentor Albertus de Grote en diens andere leerling Thomas van Aquino. Onder geen beding mag men Willems werk isoleren: hij is in hart en nieren minstens vijftig jaar lang dominicaan.

Gerda Vancayzele & Willy Vanderzeypen

WILLEM VAN RUBROEK EN HET MONGOOELSE WERELDRIJK VAN DJENGIS KHAN

Nooit had de franciscaanse broeder Willem van Rubroek (Guillaume de Rubrouck) verwacht dat zijn verslag van een 16.000 kilometer lange tocht door het onmetelijke Mongoolse wereldrijk zou worden gepubliceerd. Het was eigenlijk niet meer dan een gedetailleerde brief, gericht aan Lodewijk IX, de Franse koning die hem persoonlijk de opdracht had gegeven. Na afloop kon Willem hem echter geen mondeling verslag in Palestina uitbrengen omdat de vorst was teruggekeerd naar Parijs. De warmmenselijke nuchterheid en de kwaliteit van Willems

geografische en etnografische observaties maken zijn werk beduidend betrouwbaarder dan het latere van de nochtans meer bekende Marco Polo.

Willems volkomen falen om tijdens zijn diplomatieke missie de Mongolen te evangeliseren, iets wat hij onverbloemd en pessimistisch voor de toekomst toegeeft, geven zijn geschrift een realistisch karakter. Zelfs nu nog is het interessant om te lezen, ook al dateert het uit het midden van de 13de eeuw. Het is alleszins een voor die tijd ongeëvenaarde wetenschappelijke bron over het werkelijke dagelijkse leven en denken van een verzameling volkeren uit de barre steppen van Centraal-Azië, met een door Djenghis Khan gemoderniseerde cultuur. Hun spectaculaire daden hebben de demografische, politieke en economische geschiedenis van Oost-Europa, Klein-Azië en het Middellandse Zeebekken diepgaand en blijvend veranderd.

Dick van Niekerk

HEINRICH SUSO, DE MYSTICUS VAN DE BODENSEE

Voor Ad van Hoof (1945-2017)

'De grootste schrijver van de Bodensee,' noemt de Duitse romancier Martin Walser in een van zijn essays de dominicaan Heinrich Suso. 'Hij heeft God Duits geleerd.' Of nog, hij is de auteur van de 'eerste ziele-ontwikkelingsroman van de Duitse prozaliteratuur'. Ondanks deze lof heeft Suso in de religieuze geschiedschrijving lang in de schaduw gestaan van zijn twee ongemeen begaafde ordegenoten Meister Eckehart en Johannes Tauler. Ten onrechte, blijkt steeds meer! Minder speculatief dan de eerste en minder systematisch dan de tweede, overtreft hij beide door de diepte van zijn gemoedsleven en beeldend vermogen.

De kritische filosoof en mysticus Heinrich Seuse (in het Latijn: Henricus Suso O.P.) heeft door zijn overvloedig gekopieerde en veelgelezen handschriften in een welluidend Duits een sterke invloed gehad op de kentering in het religieuze klimaat tijdens de veertiende eeuw. Zowel kloosterlingen als leken lazen toen massaal en dagelijks zijn bekend geschrift: *Uurwerk van de Eeuwige Wijsheid*. Geert Groote en de Moderne Devotie hebben zich inhoudelijk sterk laten inspireren door Suso. Invloedrijke Spaanse mystici zoals Johannes van het Kruis en Theresia van Avila halen vaak teksten aan van deze tengere en beminnelijke 'mysticus van de Bodensee' die geen gemakkelijk leven heeft gehad wegens ziekte, laster, vervolging en heldhaftig missiewerk.

Willy Vanderzeypen

MICHEL DE MONTAIGNE, UITVINDER VAN LITERAIRE 'SELFIES' MET SPIEGELEFFECT

Postuum kan je statuut in de wereldgeschiedenis verruimen of veranderen door nieuw onderzoek en aansluitend meer interesse van het publiek. Dat overkwam Michel de Montaigne die door vele mensen niet langer uitsluitend als een politicus-schrijver wordt gezien maar ook als een filosoof. Sinds 2011 kunnen Franse studenten hem inzetten als thema voor een agregaat filosofie.

In de lente van 2013 verscheen in Frankrijk een boekje over deze edelman uit Bordeaux die het essay-genre uitvond. De auteur is de 64-jarige professor Antoine Compagnon van het Collège de France. Het jaar voordien had hij hierover een boeiende radiouitzending in meerdere afleveringen verzorgd. Van zijn boek werden aanvankelijk slechts 3500 exemplaren verkocht. Tot ieders verbazing stond het werk meerdere zomermaanden nummer één met bijna 200.000 exemplaren bij de lezers. Daarna dook het boekje regelmatig opnieuw op als bestseller. Dat is uitzonderlijk.

Nog andere auteurs waagden zich op dit terrein. De bibliothecaresse Sarah Bakewell scoorde met haar zeer goed gedocumenteerde bibliografie in de Verenigde Staten en Groot-Brittannië. Haar werk werd vervolgens vertaald in zeventien talen waaronder Nederlands, Fins, Chinees, Japans en Turks. Hoe valt deze blijvende affiniteit van de hedendaagse lezer uit allerlei culturen, waaronder die van de Lage Landen, met een Franse essayist uit de 16de eeuw te verklaren ?

Willy Vanderzeypen

BARUCH SPINOZA, DE BEROEMDSTE FILOSOOF VAN NEDERLAND ?

Het Amsterdam van de Gouden Eeuw is in de winter van 1632 de geboorteplaats van Baruch Despinosa. Zijn joodse familie was eerder uit Portugal uitgeweken wegens staatsvervolging met hulp van de Spaanse kerk. Reeds op jeugdige leeftijd krijgt hij problemen met zijn eigen Portugees-Israëlitische gemeenschap in Amsterdam wegens ketterse uitlatingen. Hij wordt uit de synagoge gebannen en beslist zijn leven te wijden aan de filosofie. Nog voor zijn dertigste levensjaar schrijft hij zijn *Theologisch-politiek traktaat*, het enige grote werk dat hij tijdens zijn kort bestaan anoniem publiceerde. Door toedoen van literaire vrienden komt er postuum zijn niet alledaagse *Ethica* en nog andere onafgewerkte verhandelingen.

Al wat het gewone leven veelal biedt, vindt deze jonge filosoof uit persoonlijke ervaring ijdel en nietig. Daarom wil hij onderzoeken of er zoiets bestaat als een 'waar goed', dat louter op zich en zonder enige toevoeging van andere dingen zijn goedheid aan de menselijke geest kan meedelen. Bestaat er iets waardoor voor altijd de hoogste vreugde (Beatitudo) kan worden verkregen, tenminste als dat eenmaal is gevonden en bereikt ? En welke weg daarvoor te volgen?

Het resultaat van Spinoza's onderzoek is een diepgaand en samenhangend filosofisch werk met een zeer mathematische inslag. Hij hijst zich daarmee op het podium van het 'continentale 17de-eeuwse rationalisme', naast zijn tijdgenoten René Descartes en Gottfried Leibniz. Vandaag staat Spinoza's originele werk weer volop in de belangstelling. Van zijn complex denken blijft een tijdloze uitdaging tot exploitatie uitgaan. Zo heeft Frédéric Lenoir het in zijn recent boek over 'het mirakel Spinoza'. Hij noemt hem de filosoof van de vreugde, prijst zijn liefde voor de vrijheid van mening en tevens zijn wil om 'onze trieste passies' te overwinnen.

Wilfried Detobel

ARTHUR SCHOPENHAUER, EEN PESSIMISTISCHE FILOSOOF MET EEN GROTE MISSIE

Met zijn pessimistische wijsgerige wereldvisie neemt Arthur Schopenhauer (1788-1860) een aparte plaats in onder de westerse filosofen. Nog voor zijn dertigste levensjaar ontwikkelde en publiceerde hij een zuiver atheïstische levensfilosofie. Waar zijn tijdgenoten Fichte en Hegel ervoor waakten om niet in conflict te komen met religieuze autoriteiten, en zo een succesvol en gerespecteerd bestaan konden leiden, bleef Schopenhauers levenswerk lange tijd onopgemerkt. Scherpzinnig, maar tevens eigenwijs en twistziek, slaagde de Duitser er niet in om tijdens zijn leven enige maatschappelijke erkenning te verkrijgen. Hierdoor bleef hij een onafhankelijke maar cynische waarnemer van de woelige tijdperiode tussen de napoleontische oorlogen en de industriële revolutie. De daardoor veroorzaakte sociale ellende in Europa zou de kiemgrond vormen voor het historische dialectische materialisme en meer radicale denkers zoals Karl Marx en Friedrich Engels.

Het filosofische werk van Schopenhauer krijgt pas de verdiende aandacht en navolging van anderen met onder meer Richard Wagner, Freud en vooral Nietzsche, die stelde dat zijn leven nooit meer hetzelfde was nadat hij het krachtige, sombere en geniale werk van Schopenhauer op zijn brein had laten inwerken. De filosoof Ludwig Wittgenstein en de schrijver Jorge Luis Borges lieten zich eveneens door hem beïnvloeden. Bijna twee eeuwen later worden Schopenhauers geschriften nog steeds herdrukt en blijven inspireren met hun onomwonden en heldere stijl. Het scharnierpunt naar een onbekende post-kapitalistische samenleving waar we momenteel aan toe zouden zijn, is hier wellicht niet vreemd aan.

Zijn biografie is hier bewust beperkt tot relevante feiten, gevolgd door een genuanceerd beeld als mens en auteur. Vervolgens tracht ik een stelselmatige toelichting te geven van de kern van zijn filosofie met een hedendaagse spiegel in de buurt. Tenslotte bekijken we een selectie van personen op wie hij een duidelijke invloed heeft gehad.

Jan Pieter de Kok

CARL GUSTAV JUNG, DE HELENDE ALCHEMIST VAN DE ZIEL

Het omvangrijke en in hoge mate oorspronkelijke werk van Carl Gustav Jung is de vrucht van een levenslang diep vorsen en nadenken over de zin en betekenis van 'het menselijke' door de eeuwen heen. Jung was niet alleen de filosoof van het mystische en de kritische moralist van psychoanalytici, maar ook een praktische geleerde met een onnavolgbare belevingswijze en een briljante geest.

Gedurfd rekende hij af met de 19de-eeuwse 'psychologie zonder ziel'. Zijn leer is vervat in de *Analytische Psychologie*, waarin hij onder meer het pan-sexualisme van Freud, zijn leraar en partner tot 1912, sterk afwees. Als centrale levenskracht stelde Jung het libido-begrip, maar geheel anders van concept dan bij Freud. Religiositeit waardeerde Jung als van nature positief. Met zijn universele kijk verrijkte hij de dieptepsychologie tot een mogelijke heling van de patiënt door de integratie van de diepere mentale lagen.

Aan 'de verwonde genezer' Jung danken we tevens waardevolle methoden voor de psychotherapie zoals de woord-associatie-test en bovendien onmisbare en nu doorwinterde begrippen zoals archetype, persoonlijk en collectief onbewuste, anima en animus, persona, compensatie, typologie, extroversie en introversie. Deze woorden zijn voor altijd in ons wetenschappelijk én dagelijks taalgebruik opgenomen.

Als denker van droomsymbolen en kunstuitingen is Jung van de allergrootste betekenis voor de geestelijke wetenschappen. Met zijn weergaloos werk wees hij alle mensen van deze planeet een nieuwe met universele symbolen geplaveide weg naar het 'zelf'. Daarmee schonk hij ons niet alleen een werkelijke en beproefde kans tot vergroting van onze zelfkennis, maar evengoed tot onze interculturele erkenning van één mensheid.

Johan Verweirder

REIZEN DOOR LUTHERLAND, THEMATISCHE AUTO-, WANDEL- EN FIETSROUTES IN DUITSLAND

Dwars door Duitsland lopen acht Luther-autoroutes, die iedere keer opnieuw perspectieven openen op het leven en werk van de eerste reformator en zijn Wittenbergs collectief van burgers, kunstenaars, universitaire collega's en drukkers, en tevens zijn vele tegenstanders. De uitstekende

toeristische infrastructuur en de gemakkelijke bereikbaarheid van alle bestemmingen maken het bezoeken van de Luthergedenkplaatsen tot een bijzondere belevenis. Tevens beschrijf ik kort de Lutherwegen voor wandelaars en fietsers, dit alles aansluitend bij mijn artikel over Luther in vorig nummer van deze periodiek. Ook ander illustere figuren zoals Händel en Bach komen hier aan bod.